

Sibīrijas igauņu etnosociālās vēstures materiāli

Omskas apgabala Jaunāko laiku vēstures dokumentācijas centrā

Iļja Lotkins

Omskas Satiksmes valsts universitāte

Jau 1918. gadā pie Krievijas Komunistiskās (boļševiku) partijas (turpmāk - KK(b)P) Centrālās komitejas un vietējām partijas komitejām sāka veidoties ārvalstu darbaļaužu komunistiskās organizācijas. Tās veica aģitācijas un propagandas darbību starp dažādu tautību komunistiem un iedzīvotājiem.

Ar KK(b)P Omskas guberņas komitejas 1920. gada 31. decembra lēmumu tika izveidota nacionālo minoritāšu nodaļa (vēlāk tā kļuva par aģitācijas un propagandas nodaļas apakšnodaļu). Tās sastāvā darbojās tatāru–kirgīzu, igauņu, latviešu, lietuviešu, vāciešu, poļu, ebreju, somu un ķīniešu–korejiešu sekcijas. Tieši sekciju darbība atspoguļojas Omskas apgabala Jaunāko laiku vēstures dokumentācijas centrā (turpmāk – OA JLVDC) uzkrātajos dokumentos.

Sekcijām nebija patstāvīgu organizatorisko funkciju, tāpēc visi attiecīgās tautības partijas biedri piederēja kopējai KK(b)P organizācijai un bija pakļauti kopējai partijas disciplīnai, bet bija reģistrēti attiecīgajā sekcijā.

Sekcijas izveidošanas vai likvidēšanas jautājumus risināja attiecīgā partijas komiteja.

Sekcijas uzdevumos ietilpa attiecīgās tautības partijas biedru komunistiskās apziņas celšana nepieciešamajā līmenī, izpildkomiteju Tautas izglītības nodaļu darbības atbalsts un idejiskā vadība. Izmantojot tautas izglītības sistēmu, sekcijas varēja organizēt kursus, politiskolas, kā arī aģitācijas un propagandas nodaļas un klubus nacionālo minoritāšu apakšnodaļu vadībā. Sekcijas varēja izdot savā valodā avīzes, skrejlapas, brošūras.

Aģitācijas darba nodrošināšanai sekcijās varēja darboties aģitatori, instruktori, kuri kontrolēja un vadīja darbu uz vietām. Sekcijas varēja izstrādāt plānus, instrukcijas, nolikumus. Sekcijas darbības jautājumu apspriešanai varēja tikt sasauktas apspriedes un konferences, pie tam visi sekcijas lēmumi stājās spēkā tikai pēc nacionālo minoritāšu apakšnodaļas, aģitācijas un propagandas nodaļas un attiecīgās partijas komitejas apstiprināšanas.

Sekcijas darbu vadīja birojs, kuru ievēlēja konferencē un apstiprināja attiecīgajā partijas komitejā. Birojs bija atbildīgs par sekcijas darbu kopumā. Sekcijai nebija sava zīmoga un tā izmantoja attiecīgās partijas komitejas zīmogu (OA JLVDC, 1.f., 2.apr., 472.l., 159.lp.).

Par apakšnodaļas un sekciju darbu var spriest pēc saglabātajiem darba plāniem, atskaitēm, sarakstes. No igauņu sekcijas 1922. gada janvāra atskaites redzams, ka strādāja 4 štata darbinieki, kas organizēja plenārsēdi, aprīnča partijas konferenci, 10 mītiņus, 21 šūniņu sanāksmi. Sekcijas lielu vērību pievērsa izglītības jautājumiem; tika atzīmēts, ka no 420 skolas vecuma bērniem skolu apmeklēja tikai 146, trūkst skolotāju – igauņu, trūkst skolas telpu, dažas no tām nav piemērotas skolas darbam u.tml. (OA JLVDC, 1.f., 3.apr., 397.l., 2.,3.lp.).

1920-to gadu sākums Sibīrijā pagāja optācijas kampaņas zīmē. No daudzām vietām tika saņemta informācija par nacionalistiskās darbības aktivizēšanos, kas bija saistīta ar optāciju. Komisiju aģenti prasmīgi spekulēja ar grūtībām, kuru cēlonis bija vispārējs sabrukums, bads un bezdarbs, izmantoja cilvēku dabīgo tieksmi pēc dzimtenes. Bija gadījumi, kad komisiju aģenti, uzdodot sevi par komunistiem, aicināja darbaļaudis braukt uz dzimteni, lai tur gāztu buržuāzijas varu, kā arī vāca spiegošanas informāciju.

Optācijas komisiju aģentiem lielu palīdzību uz vietām sniedza Baltijas pilsētu un lauku inteliģences pārstāvji, kuri Krievijas saimnieciskā sabrukuma apstākļos jutās lieki, un ne tikai paši grasījās emigrēt uz etnisko dzimteni, bet pārliecināja to darīt arī citus.

Tā Omskas gubernas Taras apriņķa Jegorovskas pagasta “Большой Селим” sādžas komunistiskās šūniņas iesniegumā teikts: “Kad baltās Igaunijas aģenti sāka musināt ciema iedzīvotājus un sākās optācijas epidēmija Igaunijas pavalstniecībā, vietējais skolotājs Erdmans pirmais sagājās ar aģentiem un sāka gādāt tiem nepieciešamos papīrus, turklāt aģitējot, ka ar dzīvi Padomijā nekas nesanāks, jo visus galīgi aplaupīs un to darīs tieši komunisti. Kad šūniņas loceklis biedrs Lammass viņu brīdināja, lai viņš attopas un negrūž cilvēkus nabadzībā, tad atbilde bija īsa: “Kas man var aizliegt, es varu darīt, ko gribu!””. Var atzīmēt, ka neilgi pirms tam Erdmans bija šīs partijas šūniņas sekretārs, taču, acīmredzot sajutis politiskās konjunktūras izmaiņas, izstājās no KK(b)P rindām “aizraujot sev līdzīgi labus jaunus biedrus un pārliecinot viņus par to, ka darbošanās partijā ir muļķīga traku cilvēku nodarbe” (OA JLVDC, 1.f., 2.apr., 472.l., 55.lp.).

Atjaunošanas periodā un Jaunās ekonomiskās politikas gados Viskrievijas Komunistiskās (boļševiku) partijas VK(b)P igauņu sekcijas sarakstē atspoguļojas igauņu kolonijas ekonomiskās un kultūras atpalcības pārvarēšanas process. Ziņojumā par Omskas apgabala Krutinskas rajona igauņu kolonijas, kā arī partijas un komjaunatnes šūniņu apsekošanas rezultātiem 1925.gada novembrī tiek atzīmēts: “Neskatoties uz ilgstošo uzturēšanos Sibīrijā, iedzīvotāju vidū stipri izplatīta laupīšana, ubagošana un huligānisms. Nav bijis neviens gads, lai Rižkovā nenotiktu slepkavība. Iedzīvotāji ir konservatīvi un visi bez izņēmuma nodarbojas ar degvīna dedzināšanu. Sādžā neatradīsies vairāk kā 3-4 mājsaimnieki, kuri nenodarbotos ar degvīna dedzināšanu un žūpošanu. Sievietes un bērni dzeršanā necik neatpaliek no vīriešiem. Iedzīvotāju ekonomiskais stāvoklis – pārsvarā nabadzīgie un vidējie zemnieki, turīgo zemnieku šā vārda pilnā nozīmē nav. Iedzīvotāju kultūras līmenis visai zems, 75% ir analfabēti kā krievu, tā igauņu valodā. Iedzīvotājiem nav nekas kopējs ar igauņiem kā sadzīves, tā kultūras ziņā, viņiem pavisam īpatnēja sadzīve, kas vairāk līdzinās krieviskajai (ēkas, saimniekošanas kārtība, dzīvesveids u.t.t.)” (OA JLVDC, 7.f., 2.apr., 333.l., 22.lp., 22.lp.o.p.).

Pilnīgi cita aina vērojama tā paša rajona igauņu sādžās, kuras izveidoja labprātīgie pārceļotāji Stolipina agrārās reformas gaitā. Kaut arī zemes trūkums neļāva kāpināt saimnieciskās izaugsmes tempus, atjaunošanas periodā igauņu iedzīvotāju ekonomiskais stāvoklis tur nostiprinājās un sasniedza pirmskara līmeni.

Saimniecību labklājības pieaugums (Visokovskoe un Filinovskoe sādžās) izpaudās sekojoši:

	Gadi	Sējumu platības	Darb a zirgi	Govis	Kultuve s	Siena pļāvēji	Zirgu grābekļi
Visokovskoe	1925.g.	52 des.	45	114	3	14	14
	1926.g.	67 des.	49	117	3	15	15
Filinovskoe	1925.g.	176,5 des.	89	178	7	11	11
	1926.g.	198,5 des.	98	193	8	12	12

Igauņu zemnieku saimniecības šajās sādžās bija turīgākas par krievu zemnieku saimniecībām. Piemēram, no 12 siena pļāvējiem un zirgu grābekļiem Filinovskoe sādžā 5 piederēja astoņām igauņu zemnieku saimniecībām, 34 krievu zemnieku saimniecībām - tikai

7, vai arī no 193 govīm – 8 igauņu zemnieku saimniecībām piederēja 39, bet 34 krievu zemnieku saimniecībām – 154 govīs.

Notika saimniecību noslāņošanās pa šķiriskajām un sociālajām grupām. Samazinājās to saimniecību skaits, kurām nebija zirgu un savu māju. Nabadzīgās saimniecības nostiprinājās, un to viena daļa pārgāja vidējo saimniecību kārtā (OA JLVDC, 7.f., 3.apr., 373.l., 29.lp.).

Jau 1920-to gadu beigās igauņu iecelotāji sasniedza lielus panākumus ekonomikas un kultūras jomā. Nacionālo minoritāšu ekonomiskā stāvokļa novērtēšanā Viskrievijas centrālā izpildu komiteja (VCIK) tās iedalīja trīs pamatgrupās. Pirmajai grupai piederēja igauņi, latvieši, poļi un dažas citas tautības; otrajai – tatāri, kirgīzi, kazahi, kalmiki; trešajai – mordovieši, čuvaši, udmurti, kā arī dažas Sibīrijas tautības. Pirmajai grupai bija raksturīgas spēcīgas saimniekošanas tradīcijas, kas bija izveidojušās darba procesā. Vissavienības pilnvaroto pārstāvju sanāsmē, kas bija veltīta darbam ar nacionālajām minoritātēm, 1928.gadā šo grupu novērtēja kā parauggrupu (Māmeģi, 1990, 99. – 100 lp.).

Liela nozīme tika piešķirta kultūras veicināšanas darbam kolonistu vidū. Tā Sibīrijas novada Taras apgabala Sedeļņikovas un Jekateriņinskas rajona igauņu izglītības darbinieku sanāsmē, kas notika 1927.gada 3. aprīlī Sedeļņikovas rajona Lileikas sādžā, nolēma: “Lai nodibinātu kultūras sakarus starp apgabala igauņu kolonistiem, uzskatīt par nepieciešamu sarīkot bezmaksas kopēju tautas saietu ar iespējamajiem mākslinieciskajiem priekšnesumiem, kolektīvām rotaļām un citām saprātīgām izklaidēm, vienlaicīgi rīkojot arī sienasavīžu izstādi un igauņu darba skolu audzēkņu rokdarbu izstādi” (OA JLVDC, 940.f., 2.apr., 112.l., 136.lp.).

No augstāk minētā var secināt, ka VK(b)P igauņu sekcijas materiāli, kas glabājas Omskas apgabala Jaunāko laiku vēstures dokumentācijas centrā, ir vērtīgs avots Sibīrijas igauņu etnosociālās vēstures izpētē.

Literatūra

Маамеги В. Эстонцы в СССР. 1917 – 1940 г.г. –М.: Наука, 1990. – 200 с.

Tulkojusi Digna Bērze